

Семенов С.А. Научное сопровождение развития свиноводства Полтавщины – субъективный взгляд на проблему.

Предлагается обсуждение проблем инновационного развития свиноводства Полтавщины, влияния научной деятельности на процесс реформ базовых основ отрасли и модернизации ее кормовой базы.

S.A. Semenov. The science accompaniment of Pigbreeding development of Poltava region. The subjective view on a problem.

It is offered the discussion of problems of an innovative development in Pig – breeding of Poltava region and the influence of a science action on the reform process of basic bases of a branch and the modernization its feed-stuff base.

УДК 378.2:001.8(09):636.4:636.084

Чехлатий О.М., ст. викладач

Полтавська державна аграрна академія

З ІСТОРІЇ ІНСТИТУТУ СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА НААН ТА ЙОГО ДОСЯГНЕНЬ З ПИТАНЬ ГОДІВЛІ СВИНЕЙ

У статті досліджено та висвітлено найбільш важливі етапи діяльності – заснування та післявоєнне відновлення Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН України. Наведено узагальнені результати основних наукових досліджень вчених та науковців Інституту свинарства з питань годівлі свиней протягом вказаного періоду.

Постановка проблеми. У 2010 році Інститут свинарства ім. О.В. Квасницького НААН України (нині інститут свинарства і агропромислового виробництва НААН, наказ НААН №156 від 11.07.2011 р) відзначив своє 80-річчя. Протягом усіх років своєї діяльності Інститут являвся провідною науковою установою з питань розробки проблем теорії і практики ведення свинарства. Однак, незважаючи на значний внесок колективу Інституту в розвиток наукових засад свинарства, його роль у цьому питанні достатньо ще не висвітлена. У зв'язку з цим постала необхідність об'єктивної оцінки наукового внеску колективу Інституту в розвиток та становлення вітчизняного свинарства, і, зокрема, щодо розробок вчених та науковців з питань годівлі свиней. Існує також необхідність дослідження та ґрунтовного викладу історії найбільш складних етапів створення, становлення та післявоєнного відновлення Інституту.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Вивченню і детальному аналізу історії Інституту свинарства і АПВ та його структурних підрозділів до цього часу практично не приділялося достатньо уваги. У наукових працях, як правило, присвячених ювілейним датам, зустрічалася лише стисла, інколи більш докладна констатація окремих історичних фактів з діяльності Інституту. Більше того, в різних джерелах, довідкових матеріалах часто зовсім по різному описуються здавалося б уже всім відомі історичні факти заснування Інституту. Все це вносить плутанину при висвітленні історичного розвитку наукової установи. Тому ми хотіли б поставити в цьому питанні остаточну крапку, з'ясувавши та уточнивши правильну версію її заснування Інституту свинарства.

Мета досліджень та методика їх проведення. Метою наших досліджень було всебічне висвітлення найбільш складних етапів у діяльності Інституту, його заснування та післявоєнне відновлення, а також основних досягнень його колективу з пи-

тань годівлі свиней протягом вказаного періоду. Матеріалами для проведення досліджень послужили архівні документи, наукові та практичні розробки вчених із питань годівлі свиней.

В ході досліджень використовувалися методи: історико-порівняльний, джерелознавчого та історіографічного аналізу і синтезу.

Результати досліджень. В Україні свинарство споконвіку вважалося національною галуззю сільськогосподарського виробництва і у дбайливого господаря завжди було присутнім [9]. Полтавщина в свою чергу ще з середини XIX століття зарекомендувала себе, як один із основних центрів розвитку галузі свинарства в Російській державі. Сприяв цьому також інтенсивний розвиток свинарства на Полтавщині наприкінці XIX- на початку XX століття, що поступово набувало ринкового характеру, а також вагомий внесок вчених та науковців регіону в розвиток наукових досліджень з питань годівлі свиней та досягнень у напрямі селекції тварин [3].

Тому, коли постала необхідність створення науково-дослідної установи зі свинарства в СРСР, ні в кого не виникло сумніву з приводу вибору місця її розташування. Постановою Президії Всесоюзної академії сільськогосподарських наук (ВАСГНІЛ) у серпні 1930 року у м. Полтаві на базі Українського інституту експериментальної зоотехнії було створено Всесоюзний науково-дослідний інститут свинарства і мережу відповідних спеціалізованих наукових закладів. У свою чергу Український інститут експериментальної зоотехнії був організований на базі Полтавської зоотехнічної станції і проводив в основному роботу зі свинарства і меншою мірою з вівчарства, птахівництва та кролівництва. Остання ж була заснована у вересні 1928 року на базі відділу тваринництва Полтавської сільськогосподарської дослідної станції, який діяв із 1912 року і свою роботу проводив в основному в області свинарства – по годівлі і відгодівлі свиней, а також займався селекцією і метизацією [3,9,10].

Для розгортання роботи Інституту було передано спеціально пристосований і добре оснащений лабораторіями і господарським обладнанням, великий 3-х поверховий науковий корпус, стаціонарно-виробничі бази “Старий Хутір” і “Шведська могила”, племгосп білої породи свиней у Яківцях, земельні угіддя, житлові і господарські будівлі та інше майно. Також були запрошені на роботу всі наукові співробітники і адміністративно-господарський персонал інституту експериментальної зоотехнії. Питання вивчення вівчарства, птахівництва, кролівництва були невдовзі передані спеціальним науково-дослідним установам [5,10].

З моменту офіційного заснування Інституту і до початку 1931 року в ньому в основному проводилася організаційна робота з питань обладнання лабораторій і кабінетів та укомплектування штатів наукових співробітників, організації зональних станцій і опорно-дослідних господарств, планування і складання єдиної програми, а також опрацювання єдиної методики науково-дослідних робіт зі свинарства [10].

З метою більш поглибленого опрацювання складеної вченими Інституту єдиної програми наукових досліджень по свинарству на 1931 рік, вона була попередньо обговорена на Всесоюзній конференції, в Інституті 5-10 грудня 1930 року. Після цього програма пройшла обговорення в Президії ВАСГНІЛ і після внесення деяких змін затверджена і передана в Інститут свинарства для виконання. Організаційна структура новоствореного Інституту складалася з 12 відділів та лабораторій, бюро проектування і механізації свинарських господарств, бюро іноземного досвіду та бібліотеки. Одним із наукових підрозділів був відділ годівлі, який функціонував протягом всього періоду існування Інституту, неодноразово змінюючи свою назву. У липні 1934 року Постановою Ради Народних Комісарів СРСР Інститут був переданий у підпорядкування Народному комісаріату радгоспів (Наркомрадгоспів), в якості Всесоюзної науково-дослідної установи зі свинарства [10].

Грунтовну базу наукових досліджень з питань годівлі свиней в Інституті було закладено ще в довоєнні роки. Теоретичною основою в розробці науково обґрунтованих норм годівлі і раціонів для свиней різних статевих-вікових і виробничих груп послужили експериментальні дослідження по вивченню перетравності кормів, особливостей

шлункової секреції і травлення у свиней. Важливі дослідження з питань годівлі здійснювалися на основі спеціальних дослідів із використанням оригінальної респіраційної камери. В Інституті було розроблено спосіб дріжджування кормів і доведено високу ефективність цього прийому в свинарстві, що збільшує прирости тварин, посилює статеві функції, підвищує молокопродукцію маток і енергію росту поросят. За розробку цього методу, його автор професор Б.Г. Левицький у 1936 році був удостоєний високої урядової нагороди – ордена Леніна [7,9].

У довоєнні роки зусиллями вчених відділу годівлі (І.Л.Борц, В.М.Анісімов, М.А.Коваленко, І.Г.Брюшинін, А.І.Виноградський, Ф.І.Роденко та ін.) було досить ґрунтовно вивчено велику кількість кормів. Особливу увагу приділяли вивченню використання зелених, соковитих і грубих кормів у годівлі свиней різних вікових і виробничих груп. Було встановлено їх оптимальне співвідношення в раціонах, а також розроблені норми годівлі по зонах країни [7].

На початок війни Інститут мав великий триповерховий науковий корпус, у якому розміщувалися добре обладнані відділи, лабораторії і наукова бібліотека а також клуб, спеціально пристосовану і обладнану експериментальну базу – радгосп “Шведська Могила”. Основні науково-дослідні роботи співробітників Інституту було опубліковано у 16 випусках наукових праць, 70 наукових і науково-популярних брошурах і підручниках, десятках розроблених виробничих інструкціях і зооправилах, сотнях статей у наукових і науково-виробничих журналах [5].

На 1941 рік були заплановані і успішно розпочаті наукові дослідження з питань вивчення білкової і мінеральної годівлі кнурів (Д.В.Новосельцев), мінерального живлення супоросних і підсосних маток (І.Г.Брюшинін), підвищення молочності свиноматок шляхом спеціального режиму їх годівлі та вивчення його впливу на їх продуктивність і наступний розвиток поросят (А.І.Виноградський) [11].

Однак з початком війни, замість евакуації Інституту з усім його обладнанням у глиб країни для продовження науково-дослідної діяльності, Наркомрадгоспів СРСР фактично ліквідував його, як самостійну установу. Наказом по Наркомрадгоспів СРСР науково-матеріальна частина Всесоюзного науково-дослідного інституту свинарства протягом липня-серпня 1941 року була передана Полтавському сільськогосподарському інституту (ПСГІ), а експериментальна база – радгосп “Шведська Могила” був об’єднаний з радгоспом ім. Ворошилова. Тільки незначна частина лабораторного обладнання і наукових архівів Інституту свинарства, разом з майном ПСГІ були евакуйовані в м. Курган. Вся решта майна залишилася на окупованій території і була піддана розграбовуванню, псуванню і варварському знищенню [5].

За час окупації німцями було спалено науковий корпус Інституту, господарський двір, гараж, експериментальну майстерню і частину свинарників. Було знищено частину лабораторного і господарського обладнання, лабораторного посуду, реактивів і матеріалів та все обладнання експериментальних і господарських свинарників, здійснено значні руйнування в житлових і господарських будівлях Інституту [5].

Відразу ж після визволення території Полтавської області від німецької окупації експериментальна база інституту була передана Народному комісаріату радгоспів СРСР у якості рядового свинорадгоспу. Дещо пізніше Раднаркомом СРСР було прийнято постанову за №78 від 22 січня 1944 року в якій відзначалося: “Відновити у 1944 році Науково-дослідний інститут свинарства повернувши будівлі, майно і земельні угіддя, що йому раніше належали” [5,9].

Однак замість виконання цієї урядової постанови про відновлення Науково-дослідного інституту свинарства (НДІС), Народним комісаріатом радгоспів СРСР 24.02.1944 року видано наказ за № 58, у якому були такі пункти:

9. “Надалі, до відновлення будівель Полтавського сільськогосподарського інституту у м. Полтаві, по вул. Лассалья 1/3, розгорнути роботу сільськогосподарського інституту на території НДІС у селищі Шведська Могила.

10. Передати Полтавському сільськогосподарському інституту господарство Науково-дослідного інституту свинарства”.

Передача сільськогосподарському інституту території і майна НДІС затримала відновлення його науково-дослідної діяльності. Для розміщення наукових відділів і лабораторій та під квартири співробітників Інституту свинарства був виділений лише один під'їзд житлового триповерхового корпусу. Крім того, до вересня 1945 року всі приміщення НДІС на території експериментальної бази "Шведська Могила" були зайняті госпіталем і військовими частинами. З їх повернення фактично і розпочалося відновлення Інституту свинарства і утвердження його на своїй території. Протягом 1945-1946 років спільними зусиллями керівництва і всього колективу Інституту проводилася активна робота по відновленню його матеріальної бази, комплектуванню штатів наукових працівників, розгортанню науково-дослідницької діяльності. Слід відмітити, що в 1944 році Інститут не маючи матеріальної бази взагалі не працював. У другій половині 1945 року були розпочаті окремі теми наукових досліджень і лише в 1946 році, незважаючи на значні матеріальні труднощі, працівниками Інституту було розпочато проведення експериментальних робіт [5].

З 20 квітня 1946 року Інститут свинарства був повністю відокремлений юридично і фактично від сільськогосподарського інституту і отримав повну організаційно-господарську самостійність. Інституту була повернута його основна експериментальна база – радгосп "Шведська могила". Однак Інститут відчував нестачу в приміщеннях для розміщення відділів і лабораторій та забезпечення житловою площею своїх співробітників. Катастрофічно не вистачало лабораторного і господарського обладнання, лабораторного посуду, реактивів, матеріалів, кормів для піддослідного поголів'я. Із 75 найменувань обладнання, що знаходилося на балансі Інституту в 1946 році, лише 18 було придбано до війни, однак й воно було пошкоджено і потребувало ремонту [1,5]. Експериментальна база Інституту перебувала у вкрай занедбаному стані. В результаті поганих кормових умов поголів'я свиней було зведено до мінімуму. Ті досліди, які проводилися вченими Інституту в свинорадгоспах області, у зв'язку з відсутністю кормів і розпорядженням Міністерства тваринництва УРСР про здачу радгоспами всього поголів'я на м'ясо, були призупинені. Недостатнє забезпечення хімічної лабораторії обладнанням, хімічним посудом і реактивами, а також часті і довготривалі перерви в забезпеченні Інституту електроенергією не дали можливості виконати хімічні аналізи і в 1946 році [1].

Однією з головних причин, що ускладнювала відновлення матеріальної бази Інституту і проведення наукових досліджень було вкрай погане фінансування, яке в перші післявоєнні роки зменшилося в 5 разів у порівнянні з 1940 роком. Замість розгортання наукових досліджень недостаток асигнувань змушував колектив Інституту замикатися в рамках своєї невеликої, і до того ж напівзруйнованої експериментальної бази, проводити значну кількість дослідів на невеликому поголів'ї, що обмежувало об'єм, здержувало темпи і знижувало якість досліджень [5].

Поступово господарство країни відновлювалося. Поліпшилося фінансове та матеріальне забезпечення й Інституту свинарства Так було продовжено і розпочато цілий ряд наукових досліджень. У післявоєнний період, коли особливо гостро відчувалася нестача продовольчих ресурсів, насамперед м'яса та жирів, колективом вчених відділу годівлі Інституту свинарства було проведено багато наукових і виробничих дослідів з питань сальної відгодівлі свиней з використанням значної кількості грубих і соковитих кормів. Були проведені численні досліди на свинях при різних типах годівлі і в різних зонах країни, розроблена система інтенсивної відгодівлі молодняка свиней (М.А.Коваленко, 1947, 1951). Крім того, опрацьовано й передано виробництву норми і техніку сальної відгодівлі дорослих вибракуваних свиней. Одержані результати стали основою для видання Інструкції з відгодівлі свиней та Зоотехнічних правил, які були затверджені Міністерством радгоспів СРСР. Проводилися наукові дослідження по встановленню найбільш ефективного рівня загального і білкового живлення поросят, були розроблені типові кормові раціони для супоросних і підсисних свиноматок в умовах зерново-коренеплодної зони (І.Л.Борц, 1948, 1950) [2].

Вченими відділу годівлі (І.Г.Брюшинін, І.К.Паламаренко, 1947-1949) були продовжені розпочаті ще в передвоєнні роки наукові дослідження з питань мінерального живлення свиней різних статевих-вікових груп. Були встановлені норми потреб в основних мінеральних елементах та їх оптимальне співвідношення у раціонах свиней, досліджено вплив складу раціону на обмін і засвоєння організмом свиней кальцію і фосфору. Крім цього було досліджено вплив на ріст і розвиток поросят-сисунів і відлучених поросят комплексу мікроелементів та встановлені норми їх потреб [2]. Також колектив вчених відділу годівлі протягом вказаного періоду діяльності Інституту працював над розробкою багатьох питань, пов'язаних з вирішенням проблеми раціональної годівлі свиней. В результаті проведених робіт розроблено і запропоновано виробництву значну кількість рекомендацій, що відіграло важливу роль у підвищенні продуктивності свинарства.

Висновки. 1. Створення в 1930 році у м. Полтаві Всесоюзного науково-дослідного інституту свинарства стало логічним підтвердженням досягнень вчених Полтавщини у становленні галузі свинарства, значного їх внеску у розвиток наукових досліджень з питань годівлі свиней та успіхів у напрямі селекції тварин. У довоєнні роки в Інституті було закладено ґрунтовну базу наукових досліджень з годівлі свиней, насамперед з питань вивчення кормів, розробки норм годівлі та раціонів для різних вікових і виробничих груп свиней, розроблено спосіб дріжджування кормів.

2. Війна та тимчасова окупація завдали Інституту свинарства величезних втрат. Була повністю зруйнована експериментальна база, знищено лабораторне та господарське обладнання, піддослідне поголів'я. Після відновлення Інституту, колективом відділу годівлі було продовжено і розпочато цілий ряд наукових досліджень, зокрема з вивчення кормових раціонів, розробки рецептури комбикормів та нових норм живлення для різних груп свиней. Залишаючись єдиною в країні спеціалізованою науково-дослідною установою зі свинарства, Інститут також був затверджений головним селекційним центром, на нього були покладені функції всесоюзного координатора наукових досліджень з селекційно-племінної роботи у свинарстві.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Звіт про роботу Інституту за 1946 рік. – Архів науково-дослідного інституту свинарства. – Спр. №457. – Арк. 58.
2. Коваленко М.А. Основні роботи по вивченню годівлі та відгодівлі свиней / М.А. Коваленко // Свинарство. – 1968. – № 6. – С. 36-54.
3. Матієць М.І. Наукові дослідження по племінній справі у свинарстві / М.І. Матієць // Свинарство. – 1968. – № 6. – С. 12-35.
5. Звіт про укомплектування, підготовку і використання кадрів наукових працівників і про науково-дослідну роботу Інституту станом на 20.11.1946 року. – Архів науково-дослідного інституту свинарства. – Спр. №459. – Арк. 5-19.
7. Почерняев Ф.К. Полувековой юбилей / Ф.К. Почерняев // Свиноводство. – 1980. – №7. – С. 2-4.
9. Рибалко В.П. Науковому центру зі свинарства – 75 років / В.П. Рибалко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. – 2005. – № 3. – С. 8-10.
10. Річний звіт про роботу інституту свинарства за 1931 рік. – Архів науково-дослідного інституту свинарства. – Спр. №9. – Арк. 5,16.
11. Тематичний план і методика на 1941 рік. – Архів науково-дослідного інституту свинарства. – Спр. №420. – Розділ II. – №20. – Арк. 5.

Чехлатый А.Н. Из истории Института свиноводства им. А.В. Квасницкого НААНУ и его достижений по вопросам кормления свиней. В статье исследованы и отражены наиболее важные этапы деятельности – основание и послевоенное восстановление Института свиноводства им. А.В. Квасницкого НААН Украины. Приведены обобщенные

результаты основных научных исследований ученых и научных работников Института свиноводства по вопросам кормления свиней в течение указанного периода.

O.M. Chekhatyi. From history of pig breeding Institute name of O.V. Kvasnytskyi NAASU and his achievements on questions of pigs feeding. *In the article the most important stages of activity, foundation and post-war renewal of the pig breeding Institute name of O.V. Kvasnytskyi National academy of agrarian sciences of Ukraine (NAASU). The generalized results over of basic scientific researches of scientists and scientific workers of pig breeding Institute on questions of feeding of pigs during the indicated period.*